Filozofija je sistematsko promišljanje osnovnih principa stvarnosti, analiza opštih razloga i pretpostavki realnosti. Filozofija se može definisati kao pokušaj razumevanja misterija egzistencije i stvarnosti. Takođe, filozofija pokušava razumeti prirodu istine i znanja ali i pronaći osnovne ljudske vrednosti u životu. Odnos između ljudskog društva i prirode je isto bitan deo filozofije.

Filozofija potiče od reči fila - prijatelj i sofija - mudrost, dakle možemo reći da je to ljubav prema mudrosti. Ona pokušava spoznati istinu i svet. Javlja se u VI veku p.n.e. u staroj Grčkoj.

To što se javlja imalo je svoje razloge jer je vladalo robovlasničko društvo i demokratija koji su omogućavali dokolicu. Pored toga Grčka je imala povoljan geografski položaj i ekonomski razvoj. Robovi su omogućavali robovlasnicima da se bave umovanjem jer su robovi obavljali sve fizičke poslove.

Četiri osnovne discipline filozofije su:

Ontologija –filozofska disciplina, i ona je učenje o bitku i njegovim opštim fundamentalnim i konstitutivnim određenjima (ona je opšta metafizika). Reč je grčkog porekla. Tradicionalna ontologija počinje još kod Aristotela. Kasnije se u skolastici diskutuje status univerzalija. Moderna analitička ontologija je pre svega teorija opštih kategorija kao što su predmet, osobina, događaj itd.

Epistemologija – nauka o saznanju, filozofska disciplina koja ispituje mogućnosti istinite spoznaje i raspravlja o spoznajnim izvorima i objektivnoj vrednosti spoznaje.

Etika - (grč.ethos) običaj, navika, značaj, čud, filozofija morala, filozofska disciplina koja istražuje poreklo, motive, normu i svrhu moralnog delovanja i prosuđivanja. Razlikujemo autonomno gledište (po kojemu je izvor morala u čoveku samom) i heteronomno gledište (izvor morala je izvan čoveka).

Estetika – opšta teorija umetnosti i lepote, Estetika je nauka o umetnosti i umetničkom stvaralaštvu te nauka o lepom. Mislioci i mudraci su oduvek razmišljali o lepoti i umetnosti, ali predmet je formalno istaknut kao nezavisna filozofska disciplina u 18. veku od strane nemačkih filozofa. Do tada su učenjaci gledali na ovu studiju kao neodvojivu od drugih glavnih predmeta kao što su etika u zapadnjačkoj i religija u istočnjačkoj filozofiji. Filozof Alexander Gottlieb Baumgarten smatra da estetika znači "kritika ukusa." I pored Kantovih nastojanja da koriguje Baumgartena, ova definicija je preživela i Baumgartenu je pripisan izum savremenog korišćenja ove reči.

Umetnost je oblik ljudskog stvaralaštva, jedan od osnovnih oblika ljudske kulture.

Umetnost je obično vezana uz estetiku i kreativnost. Neki smatraju da je umetnost ljudska duhovna potreba, analogna ljudskim fiziološkim potrebama.

Klasifikacija umetnosti na prostorne – slikarstvo, vajarstvo, arhitektura i vremenske –

književnost, muzika, pozorište

Kultura je oblik čovekovog duhovnog stvaralaštva . Kultura se odnosi na celokupno društveno nasleđe neke grupe ljudi, to jest na naučene obrasce mišljenja, osećanja i delovanja društva.

2. POČECI – PRESOKRATOVSKA FILOZOFIJA

Prvi filozofi - Miletska škola

Grad Milet je u 6 veku p.n.e. bio trgovački i kulturni centar. Miletska škola je naziv učenja tri filozofa koja su bila iz Mileta. Ono što je za njih bilo zajedničko jeste osnovno filozofsko pitanje: Šta je praosnov, prauzrok sveta (arhe). Što se tiče metafizike (učenja o bitku), miletski filozofi imaju monističko i materijalističko gledanje na svet. Takođe, pripadaju kosmološkom razdoblju filozofije. Tvorci su pojma Fysis' (priroda) i ideje o povezanosti prirode tj. jedinstva sveta.

Sofisti

Grčki sofisti su ostavili značajan trag u filozofiji, bili su putujući profesori. Bili su vrsni govornici i originalni mislioci, a neki istaknuti sofisti su Protagora i Gorgija. Sofisti su među prvima definisali teoriju o istorijskom poreklu čoveka. Ta teorija se temeljila na tvrdnji da čovek nije emanacija božanstva, nego da on nastaje i ima vlastitu istoriju.

Oni su tvrdili da istina nije apsolutna već relativna i postavili su temelje realizma.

Realizam je tumačenje i shvatanje sveta i života usmereno na stvarne, praktično prisutne pojave i probleme.

Sokrat

Sokrat je bio grčki filozof i jedan od najbitnijih simbola zapadne filozofske tradicije. Sokrat je mišljenje iznosio u razgovorima sa omladinom na Atinskim trgovima. Nije bio sofist- već je kritikovao njihov skepticizam. Tražio je univerzalne etičke definicije i smatra se ocem i osnivačem etike, odnosno moralne filozofije. Pokušao je da odgovori na pitanje šta je ljudska vrlina i šta čoveka čini dobrim?

3. PLATON

Platon je postavio prve filozofske sisteme i utemeljio osnove idealizmu, filozofskom smeru koji ideju smatra osnovom svega. Kod Platona postoji takozvana “hijerarhija ideja” - dobro, istinito i lepo. Platonovo učenje o spoznaji se bazira na njegovom idealističkom tumačenju sveta. Ona je, pre svega, racionalistička, jer svet ideja jedino mišljenjem možemo spoznati. Materijalni svet spoznajemo čulima, ali to nije prava spoznaja.

Takođe, tvrdio je da u materijalnom svetu mi vidimo samo senke sveta ideja. Prema njemu umetnost je samo ogledalo, odnosno odraz slike, jer čovek ima dar samo da otiskuje spoljni izgled stvari u svojim delima. On je tvrdio da je materija odraz ideje, a umetnik koji reprodukuje

materijalne objekte (mora, planine) ustvari pravi “odraz odraza”. Suština umentosti po Platonu je MIMEZA (mimesis) i predstavlja oponašanje i imitaciju stvarnosti, odraz . Zbog toga je Platon verovao da pesnik i slikar moraju zauzimati nisko mesto među ljudskim bićima, jer su njihova dela samo odraz a oni podržavaoci. Svoje stavove u tzv. Slikarima – podržavaocima izneo je u 10 knjizi “Države”. Od ove ideje su se tek u 19. veku otrgli impresionisti.

Inače, kada je upoznao Sokrata bio je očaran njegovom mudrošću i postao je njegov najbolji učenik. U Atini je osnovao svoju školu-Akademiju. To je vreme njegovog najplodnijeg rada kada je napisao svoja najznačajnija dela-dijaloge. Skoro u svim delima javlja se Sokrat kao ličnost.. Najpoznatija dela su: Država (ili o pravednosti) i Zakoni.

4. ARISTOTEL

Aristotel (384-322. p.n.e.) je rođen u Stagiri-Trakiji. Sa sedamnaest godina je stupio u Platonovu Akademiju gde je bio do Platonove smrti (dvadeset godina). Nakon akademije, poziva ga kralj Filip Makedonski na dvor i Aristotel postaje vaspitač Aleksandra Makedonskog (Velikog). Kada se vratio u Atinu osnovao je školu u šetalištu Likeja koja je poznata kao "Peripatetička škola".

Aristotel je pripadao ontološkom razdoblju filozofije, a bio je i između materijalizma i idealizma. Bio je idealista jer je analogno Platonu stvorio sličnu utopiju (idealnog društva i države), ali je bio i realista jer jer polazio od realne istorijsko-kulturne stvarnosti antičke Grčke. Aristotel je bio pragmatičar i praktičar.

Etika

Za Aristotela, najveće dobro je sreća. Tvrdio je da je najveća vrlina sredina između dve krajnosti. Aristotel je rekao da je čovek po prirodi političko biće i da svoju suštinu izražava tek u zajednici. Aristotel, za razliku od Platona, ceni umetnost a naročito grčke tragedije jer etički deluju na gledaoca (tvorac je termina katarza-pročišćenje). Prema njemu tragedija izaziva sažaljenje i strah čime se vrši katarza, odnosno pročišćenje takvih afekata www.maturski.com . Nasuprot Platonu smatrao je da je lepota neizbežno vezana za umetnost i da je suština u MIMEZI, dok je kod Platona podražavanje imalo trećerazrednu ulogu. Arsitotel je verovao da je podražavanje zapravo oplemenjivanje prirode.

Verovao je u autonomiju umetničkog stvaralaštva i vrednosti, koja ne sme biti degradirana i cenzurisana.

Podelio je filozofiju na tri oblasti: teorijsku (matematika, fizika i metafizika ili ontologija), praktičnu (politička filozofija – strategija, retorika, ekonomija) i poetička – teorija umetnosti ili poetika.

U delu Poetika govorio je o pesničkom stvaralaštvu i postavio je prvu sistematsku teoriju književnosti. Po njemu MIMEZA kao oponašanje objekata je za tragediju ozbiljna i dostojna radnja koja kao takva može da izaozve katarzu, odnosno pročišćenje u ljudima. Po njemu, radnja ne sme da bude ni suviše duga, ni suviše kratka. Ona mora imati svoj početak, sredinu i

kraj, u tragediji se koristi poseban i otmen govor.

Najznačajnije Aristotelovo delo je Organon. Poznatiji su još spisi: Poetika i Retorika.

5. ISTORIJA / PERIODIZACIJA

Istorija počinje sa razvojem pisma.

Vizuelna umetnost

U sklopu vizuelne umetnosti, estetska obzirnost se uglavnom asocira sa vidnim čulom. Iako je svaki lični estetski odziv na delo vizuelne umetnosti jedinstven za svakog ponaosob, mnogi estetski principi se mogu identifikovati i koristiti od strane stvaraoca dela kako bi postigao specifičan estetski efekat.

Periodi

Praistorija

Mesopotamija

Grčka

Rim

Srednji vek - posle pada Zapadnog Rimskog carstva u Evropi počinje "mračni" srednji vek, svetlost se vidi samo u Viznatu, delimo ga prema razdobljima umetnosti; u društvenim odnosima prevladava feudalizam

Romantika (11. i 12. vek) i Gotika (13. i 14. vek)

Novi vek - čovek gradi brodove kojima istražuje i oplovljava celi svet, svetlost je opet tu; uzima se da je počelo Kolumbovim otkrićem Amerike 1492. godine; u društvenim odnosima se pojavljuje kapitalizam

renesansa

manirizam

barok

rokoko

klasicizam i prosvetiteljstvo

Najnovije doba – doba današnjice, posle otkrića parne mašine i železnice, proizvodnje na traci

(automobili), avioni, struja, računari... - uzima se da je počelo nakon kraja prvog svetskog rata 1918. godine (nekad se isticalo i nakon Oktobarske revolucije 1918.; u društvenim odnosima se pored kapitalizma, koji je sam doživeo duboke promene, javlja i socijalizam

Prekretnica – impresionizam

Sa pojavom impresionizma dolazi do preloma, do tada je umetnost u osnovi reprezentacije – mimezisa. Osamdesete godine XIX veka obeležene su pojavom impresionizma. Iako je u predmetnom pogledu nastavak realizma, impresionizam uspostavlja nov odnos prema svetu. Slikari impresionizma tragaju za novim načinom vizuelnog izraza. Važniji predstavnici impresionizma su Edouard Manet, Claude Monet, Auguste Renoir i Edgar Degas.

Paralelno sa impresionizmom u vizuelnoj umetnosti, u književnosti se pojavljuje sličan pravac Lartpurlartizam, umetnost radi umetnosti. Ovaj pravac je zasnovan na ideji o nezavisnoj umetnosti, autonomiji umetničkog stvaralaštva. Umetnost ne sme da bude podređena novcu i moralu. Gotje je rekao da “Sve je ružno, što je korisno”.

6. NEOPLATONIZAM, Aristotel / Plotin

Plotin je neoplatonovac iz škole u Aleksandriji. Njegova filozofija je sinteza Platonove i Aristotelove filozofije. Bio je pod uticajem novopitagorovstva, stoicizma i Filona iz Aleksandrije. U osnovu svog sistema filozofije postavio je "Jedno", koje je pozitivno odredio kao "Dobro", ali je inače smatrao da je neizrecivo, a ipak saznatljivo putem ekstaze i kroz svoje posledice. Iz "Jednoga" najpre emancijom nastaje "Um" (Logos) i celo područje ideja i oblika kao bića. Tvoračka moć "Jednoga" ispoljava se delotvornošću "Uma", iz čega nastaje "duša sveta", a iz nje svet kao celina i sve pojedinačne duše. Sva tela su sinteze oblika i amorfne materije. Sva živa bića su prožeta dušom. Iako je njegovo učenje blisko hrišćanstvu, Plotin je bio politeist i verovao je da su nebeska tela bogovi. Ali vrhovnim bogom smatrao je "Jedno", tvrdeći da ono ne poseduje mišljenje ni svest, niti ima potrebe za bilo čim, budući savršeno. Suštinu čoveka po Plotinu čini duša. Telo je za nju zatvor i okov, koji duša želi da napusti, radi sjedinjenja s bogom www.maturski.com. Pod uticajem tela duša postaje grešna i za to ispašta, ali ne može propasti, jer je večna. Pojedinačne duše su "poslednji bogovi". Plotinov sistem sadrži: ontologiju, gnoseologiju, aksiologiju, etiku i estetiku, ali sve je to stopljeno u jednu celinu iz koje ih je teško izdvojiti. Autor izlaže u ovom članku osnovna učenja Plotina, uz kritiku i ocenu njihove vrednosti. Na kraju on pokazuje da je Plotin filozofiju shvatio kao sredstvo za spasenje duše, kao i da iz njegove dijalektike shvaćene kao sastavni deo filozofije kasnije nastaje tzv. "negativna teologija".

Helenizam je kultura koja je nastala mešanjem grčke i makedonske kulture sa kulturama starog istoka.

Teofrast je bio peripatetičar. Bavio se opštim filozofskim temama, logikom i etikom, komedijom, terijom muzike, napisao je Poetiku. Zagovarao je ideju da ne treba do dosade razraditi svaku tačku, već nešto treba ostaviti i slušaocu na razmišljanje.

Aristoksen se bavio analizom društvene biti muzičkog stvaralaštva.

Horacije se bavio racionalističkom estetikom. Iako Rimljanin, Horacije je bio svestan veličine i značaja književnih dela starih Grka, koje je smatrao za neprikosnoveni uzor i preporučivao ih za čitanje i ponovno iščitavanje ne samo pesnicima (ali, njima posebno), već i svakom onom ko bi želeo da svoj književni ukus izgradi na pravim vrednostima. Na tragu Aristotela, koji ističe kognitivnu funkciju književnosti, ali je i ne precenjuje, Horacije tvrdi da je najbolje ukoliko pesnik u svom delu spoji saznajnu i estetičku funkciju. Njegovi stavovi o jednostavnosti i jedinstvu predmeta radnje, te o predstavljanju karaktera verno i verovatno, u zavisnosti od toga da li su stvarni ili izmišljeni, kao i o njihovoj doslednosti, direktno se nastavljaju na stavove Aristotelove poetike.

Podeljena linija odnosi se na Platonovu epistemologiju, vertikalnom linijom deli oblike i predmete saznanja. Kod platona u hijerarhiji ideja najvisa je ideja dobrog, stoji iznad bitka. To je najvisa forma.

Alegorija o pe}ini

Takođe, tvrdio je da u materijalnom svetu mi vidimo samo senke sveta ideja. To je Platon opisao u svojoj poznatoj slici pećine u delu Država. Naime, Platon je opisao čovečanstvo kao grupu ljudi u mračnoj pećini. Iza njih je otvor iz kojeg dolazi svetlost. Ta svetlost baca senke prema zidu u koji ljudi gledaju. Kako napolju ljudi možda nose neke stvari (kutije na primer), senke koje su na zidu daju ljudima pogrešan utisak o spolja{njem svetu- ljudi sa kockastim glavama (nepoznavanje sveta ideja). Ponekad se neko iz grupe odvoji i izađe napolje, međutim, jaka svetlost ih zaslepi (radi tame u kojoj su živeli) i oni u strahu trče nazad u pećinu.

Monizam je filozofsko učenje prema kojem se sve može izvesti iz jednog jedinog načela. Reč je grčkog porekla. Suprotno dualizam (i pluralizam). Dakle, stvarnost potice od jednog i svako uporedjivanje bi ga snizilo.

stvarnost nastaje putem emanacije - isijavanje svetlosti, jednog, sunca.

Uvodi pojam Ekstaza - van tela, afirmacija ekstatickih stanja, sjedinjavanje sa Jednim.

Lepota je po plotinu zracenje Jednog u materijalni svet. Umetnost je povezivanje sa umom, idejom tj. Jednim i ne moze se zadovoljiti kopijama osecajne predmetnosti. Spajajuci etiku i estetiku Plotin smatra promatranje lepog kao pripremu za ekstazu.

Plotin / Platon

Hijerarhija cula po Plotinu:

vid- sama lepota

sluh - um

dodir - dusa

miris - telo

ukus

7. ISTORIJA KNJIŽEVNOSTI – pravci i podpravci

Starogrčki, helenska, rimska, srednjovekovna, renesansa, manirizam, barok, rokoko, klasicizam, prosvetiteljstvo, romantizam, impresionizam, simbolizam, dekadencija, ekspresionizam, futurizam, dadaizam, nadrealizam

Istorija moderne umetnosti počinje od impresionizma polovinom 19 veka.

Realizam,

Realizam (termin potiče iz latinskog jezika res – stvar, realis – stvaran, predmetan) je višeznačan pojam koji se javlja u umetnosti, književnosti i slikarstvu, filozofiji. Realizam u književnosti nastoji da stvarnost prikazuje verno, bez strasti, objektivno i bezlično, kao nadindividualno i nadnacionalno stilsko jedinstvo. Realistički metod označava književnost koja prikazuje stvarnost kakva jeste, ali i kakva je moguća prema zakonu verovatnoće i nužnosti, odnosno književnost koja je uverljiva u odnosu prema objektivnoj stvarnosti.

Kurbe

1855. godine

Socijalista po ubeđenju, Kurbe je počeo kao neobarokni romantičar početkom pedesetih godina devetnaestog veka. Ali,1848.godine,pod utiskom revolucionarnih pobuna koje su se tada širile po Evropi, Kurbe je došao do uverenja da je romantičarsko isticanje osećanja i mašte samo bežanje od stvarnosti tog vremena. Savremeni umetnik mora se držati svog ličnog neposrednog doživljaja:"Ne mogu da slikam anđele zato što ih ne vidim",rekao je. On je slikao obične ljude i svakodnevne scene bez mašte i imaginacije. Kao realista dovodi do demokratizacije tema, ali su ga optuživali zbog njegove navodne vulgarnosti i nedostatka duhovnog sadržaja www.maturski.com, a na Pariskoj izložbi 1855. Kurbeove slike nisu bile primljene. On je na njih privukao ipak pažnju javnosti priredivši privatnu izložbu u jednoj prostranoj baraci, koju je nazvao "Paviljon realizma". U središtu izložbe bilo je ogromno platno, najveće delo njegovog života, nazvano Unutrašnjost mog ateljea, istinita alegorija u kojoj je sažeto sedam godina njegovog umetničkog života.

Kurbe je realizam izrazio ne samo u prizorima savremenog života ,već u materijalizaciji same boje,kroz njen gust, gotovo reljefni namaz, pri čemu se služio, pored četke i slikarskim nožem.

8. IMPRESIONIZAM

Osamdesete godine XIX veka obeležene su pojavom impresionizma. Iako je u predmetnom

pogledu nastavak realizma, impresionizam uspostavlja nov odnos prema svetu. Slikari impresionizma tragaju za novim načinom vizuelnog izraza, iz kojeg proizilazi i novi odnos prema predmetu. U početku je impresionistički postupak bio analitički, ali ubrzo mrlje čiste boje počinju da brišu uobičajeni izgled predmeta. Od impresionizma počinje eksperimentisanje sa predmetom, koje se nastavlja do naših dana.

Pojava impresionizma se podudara sa prihvatanjem Njutnovog otkrića spektra i njegovog zaključka da je bela svetlost sastavljena od boja. Bilo je potrebno 150 godina da jedno naučno saznanje postane deo opšteg iskustva. Impresionistička slika je impresija-rezultat neposrednih vizuelnih utisaka o sunčevoj svetlosti i predmetima obasjanim njom. Odbljesci svetlosti na vodi, sneg, nebo sa oblacima, plast sena ili lokvanji na vodi bili su povod za nastajanje impresionističke slike. Posledica slikanja svetlosti izvan ateljea je rastočenost i dematerijalizacija oblika, spontan namaz, koji se kroz vidljivi trag četkice, osamostaljuje kao vrednost po sebi.

Saznanje da je svetlost sastavljena od boja, da u njoj nema bele i crne, već samo toplih i hladnih boja kojima je moguće izraziti svetlost i senku, naišlo je na punu primenu u slikarstvu impresionista.

Važniji predstavnici impresionizma su Edouard Manet, Claude Monet, Auguste Renoir i Edgar Degas.

Mone

Najdosledniji impresionista je francuski slikar Klod Mone. Po njegovoj slici Impresija, Rađanje sunca ceo pravac je 1874. godine dobio ime. Svetlost je za Monea bila jedina realnost ovog sveta. Predmet na Moneovim slikama, a to su uglavnom delovi pejzaža, postaje nevažan, dok atmosfera koju stvara svetlost, mrlje boja i potezi četkice izbijaju u prvi plan. Poznat je i po tome što je slikao jedan motiv više puta u različito doba dana i godine, stvarajući pri tome nove i drugačije slike. To se najbolje vidi iz ciklusa od dvadesetak slika Ruanske katedrale, od kojih se jedna nalazi u Narodnom muzeju u Beogradu.

Renoar

Ogist Renoar je francuski slikar koji se vezuje za impresioniste, iako veliki broj njegovih slika ne pripada ovom pravcu. Na svojim impresionističkim slikama on je, osim svetlosti istraživao i pokret ljudske figure. Sa njim se tematika impresionizma promenila, pa je sa pejzaža, koje je Mone skoro isključivo slikao, prešla na pariski život: zabave, ulicu...

Lepotu i toplinu Moneovih paleta nadmašio je samo Ogist Renoar. Njegova najomiljenija tema bile su kupačice, mlade, jedre žene razvijenih oblina, s detinjastim licem i dugom kosom. Slikao je takođe i svoju decu i ta se platna smatraju, zbog svoje ljupkosti, kao dela koja spadaju među najlepše primerke ovakvog slikarstva.

Portret gospođe Sarpantije sa decom je u suštini neobično uspeo kao prikaz jedne univerzalne žene i njene porodice (gospođa Sarpantije je među najčuvenijim po gostoprimstvu u Parizu).

Ova slika predstavlja ogroman uspeh kako je i bila primljena na izložbi Salona 1879. godine. Međutim, ona je i uspeh Renoara kao umetnika. Radeći van svog ateljea, ograničen u izboru predmeta, umetnik postiže prirodan aranžman dajući slici skladnost i svežinu.

9. POSTIMPRESIONIZAM

Udaljavanje od impresionizma i davanje podstreka razvoju umetnosti dvadesetog veka ostvarili su u poslednoj deceniji devetnaestog veka slikari Pol Sezan, Pol Gogen I Van Gog. U početku i sami impresionisti, udaljili su se od ovog pravca i stvorili umetnost koja čini izvorište likovne problematike u prvoj polovini ovog veka. Reagovali su na impresionizam u dva pravca: u prvom, Sezanovom slikarstvu izražena je težnja za racionalnijom umetnošću, u drugom je odlučujući subjektivan i ekspresionistički izraz.

Sa ovom trojicom velikih slikara s kraja devetnaestog veka počinje moderna umetnost. Sezanovo slikarstvo bilo je osnova za nastanak kubizma, futurizma i geometrijske apstrakcije Mondrijana I Maljevića. Gogen i Van Gog otkrili su slikarima ogromne prostore ekspresionizma, samodovoljnost boje, a sva trojica su dokazala da je slika umetnička stvarnost koja postoji paralelno ali nezavisno od stvarnosti prirode.

Pol Sezan

Suprotno impresionistima koji su uništili i predmet i prostor, izjednačavajući ih istim mrljama boje i svetlosti, Sezan je, posle dugog i mukotrpnog rada, stvorio slikarstvo ravnoteže, čvrstine i geometrijske stvarnosti. Generacije slikara učile su sa Sezanovih slika da geometrija ne služi samo za označavanje nedoglednih perspektiva nego da se ona primenjuje i na predmete. Zatim su shvatili da poredak na Sezanovim slikama nije kao u prirodi i da slikar stvara oblike i poredak kakvih u prirodi nema već kakvi postoje u duhu slikara. Tako po Sezanu slika pokazuje režisersku sposobnost duha samog umetnika. Ovim je Sezan postavio osnove modernoj estetici koja umetničko delo vidi kao novu stvarnost kakve u prirodi nije bilo pre nego sto ju je duh umetnika materijalizovao i opredmetio.

Za Sezana oblik i boja su međusobno zavisni i tek "kad boja dobije svoj puni zvuk, i oblik će dobiti svoju punoću". Od tačnog odnosa boja na Sezanovim slikama zavise čvrstina i volumen oblika. Da bi zadovoljio svoju potrebu za konstrukcijom, Sezan je predmete iz prirode razlagao na osnovne geometrijske oblike-kocku, loptu i valjak, koji su bili dovoljno veliki da boja dobije svoj puni zvuk, ali dovoljno mali da, slično opeci ili kamenom bloku na građevini, ostvare punoću i čvrstinu oblika. On nije modelovao predmet svetlo-tamnim na klasičan način, već ga je modelovao bojom kao osnovnom građom slike raspoređenom u određene geometrijske planove. Otuda površine Sezanovih slika imaju mozaičku strukturu obojenih pločica.

Pol Gogen

Francuski slikar Pol Gogen zamerao je impresionistima zbog odsustva misli i mašte i njihovoj naučnoj analizi svetlosti suprotstavio je oslobađanje od podražavanja prirode. Umetnost dvadesetog veka njemu duguje pouku o organizaciji slike prema njenim sopstvenim zakonima, kao i udaljavanje od klasičnih tradicija evropske umetnosti i približavanje različitim umetničkim

izrazima, najviše orijentalnim i drevnim. Prvo u Pont Avenu u Bretanji, a zatim na Polinežanskim ostrvima, Gogen je stekao uverenje da su boja i linija sredstva samostalnog izraza i da je samo raspoređivanjem obojenih površina uokvirenih linijama moguće izraziti celinu vizuelnog iskustva i proizvode mašte. Likovni izraz koji je stvorio sam Gogen je nazvao sintetizam. U njemu više nema ni traga od impresionističkog rastvaranja oblika u korist atmosfere. Boja je osnovno sredstvo Gogenovog izraza. On je u njoj našao unutrašnju, tajanstvenu i zagonetnu snagu, ali je nije koristio u smislu renesansnog i baroknog slikarstva. Na njegovim slikama ona ne opisuje predmet, jer nema ni svoj lokalni ton, ni svetlost ni senku. Nanete čiste u velikim površinama, jedna pored druge, boje stvaraju različite odnose i harmonije.

Vinsent Van Gog

Holandski slikar Vinsent Van Gog slikao je u početku slike iz života holandskih seljaka i rudara tamnozelenim bojama. Posle kratke impresionističke faze u Parizu, u kojoj rasvetljava paletu i napušta socijalne teme, Van Gog odlazi u Arl na jug Francuske. Tu se najviše izražavao u varijacijama plavih i žutih boja. Ove dve boje, često veoma intenzivne, imaju u njegovim slikama ulogu koju su u vizantijskoj umetnosti imale plava i zlatna. Ali, dok su u vizantijskim mozaicima i ikonama bile simbol nepromenljivih i apstraktnih vrednosti, u Van Gogovim slikama one su konkretni simboli zemlje, neba i sunca, a još više izraz unutrašnjih ritmova i vibracija. U tom razdrađenom simbolizmu učestvuju još dve boje-crvena i zelena. Za svoju sliku "Kafana noću" piše bratu Teu u Parizu: "Soba je krvavo crvena i tamnožuta, u sredini je zeleni bilijar i četiri svetiljke limunove boje, koje bacaju narandžasto-zelenu svetlost. Svuda se bore najrazličitije zelene i crvene boje: u sitnim likovima protuva koje spavaju, u praznoj i zalosnoj sobi…Pokušao sam da crvenim i zelenim izrazim strašne strasti ljudske duše." Po ovako shvaćenoj boji Van Gog je začetnik kolorističkog ekspresionizma,koji kod njega nije bio posledica teorije, već nužnost izazvana potrebom da izrazi svetle i tamne strane svog bića. Iz Arla Van Gog prelazi u Sen Remi. Ovde intenzitet ekspresije prelazi sa boje, koja postaje prigušenija, u linearni dinamizam, u grafički gest ruke, četke ili noža. Kroz taj gest, više nego kroz boju, izražava zgrčene i iskrivljene oblike, nestvarne perspektivne, meteže i oluje u kojima se projektuju njegove muke. Teme ovih slika su masline, čempresi, planine.

10. SREDNJI VEK

Srednji vek se odnosi na istorijski period od pada Zapadnog rimskog carstva 476. godine, pa do pada Carigrada pod tursku vlast 1453. godine ili po nekima, do pronalaska Amerike 1492. godine, odnosno do početka crkvenih reformacija 1517. godine. Tada je filozofija bila u službi teologije. Estetika je bila vrlo nerazvijena i podređena teologiji. U srednjem veku se pojavljuje fenomen sjaja-svetlosti, takozvana metafizika svetlosti.

Aurelije Avgustin

Sveti Aurelije Avgustin (354 - 430)

Jedan od najvećih hriščanskih filozofa je Aurelije Avgustin. U svom delu Ispovesti opisuje svoju mladost i lutanje. U zreloj dobi oduševio se hriščanstvom i pokrstio u Milanu posvetivši se sveštenickom pozivu. Izlaz iz skepse nalazi u činjenici samoizvesnosti; "sumnjam, dakle

jesam". Pod uticajem je Platona i novoplatonizma. U njegovoj filozofiji Bog ima središnje mesto, i On je uzrok i svrha svega, svemoguć je premudar i predobar. Sve dobro potiče od Boga, a zlo je samo nedostatak dobra. Zastupnik Teocentralizma - Bog stvara odlukom svoje volje svet.

Po njemu je svet nastao ni iz čega, voljom boga. Bog je takođe i izvor lepote, pa se može opisati

Toma Akvinski (1225-1274)

Sveti Toma, koga se Crkva danas seća, pripada svakako u red jednog od najvećih crkvenih umova. Rođen je 1225. u dvorcu Akvino u južnoj Italiji. Od malena je pokazivao veliku želju za znanjem a završavajući visoke škole u Napulju upoznao se s dominikanskim redom. Već s 23 godine života Toma je postao profesor. Predavao je u Parizu, Rimu i Napulju. Kraj sve svoje velike učenosti ostao je uvek jednostavan, ponizan i bezazlen redovnik. U poniznosti je postojano odbijao sve ponuđene mu crkvene časti. Njegov bistri duh dobro je shvatio da je poniznost evanđeoska krepost i da više vredi od sve učenosti, slave i počasti. Zato je uvek hteo ostati mali. On je dao tri objektivna atributa lepote:

1. Lepota je potpunost-savršenost

2. Lepota je proporcionalnost – sklad

3. Lepota je svetlost, sjaj, jasnoća

11. RENESANSNA - HUMANIZAM

Renesansa je razdoblje u književnosti i umetnosti koje je označilo prekid sa srednjim vekom. Za razliku od srednjeg veka gde dominiraju kolektivizam i anonimnost, u renesansi dominira individualnost i formira se pojam umetnika kakvog ga danas znamo. Dolazi do bogatog umetničkog stvaralaštva, ali siromašne estetike. Vremenski se određuje od 14. veka u Italiji do 16. veka u ostatku Evrope. Ona je jedan od najkrupnijih pokreta u kulturi zapadne Evrope, koji je doveo do preokreta u nauci, filozofiji, književnosti i likovnim umetnostima. Italija je zemlja u kojoj je umetnost renesanse našla svoj najviši izraz, jer je u njoj prvo došlo do razvoja gradova i gomilanja bogatstva u pojedinim gradanskim porodicama.

Uporedo sa materijalnom, razvijala se i duhovna kultura koja se izrazila u sve većem interesu za antičku umetnost. Nosioci te nove kulture bili su humanisti koji su kulturu usmerenu prema čoveku suprotstavljali skolastičkoj nauci i teologiji. Za italijanske humaniste središte univerzuma više nije bio Bog, već čovek, univerzalno obrazovani humanist, predstavnik novčane i intelektualne elite. Humanisti su sakupljali i proučavali antičke rukopise, učili grčki i latinski jezik, istraživali ostatke antičke arhitekture i skulpture. Razvijena samosvest i samopouzdanje omogućili su im da slobodno biraju uzore, koje nalaze u antici i prirodi, donose zaključke i da ih analitički obrađuju. Stvoreno je racionalno i naučno shvatanje sveta i ojačala je individualnost italijanskog i evropskog građanina. Zasnovana na empirijskom doživljaju sveta i kritičkom odnosu prema autoritetima, renesansa je oslobodila bujicu stvaralačke energije prvo u Italiji i

Holandiji, a zatim u Nemačkoj i Francuskoj.

Svet u kome je stvoren renesansni umetnik bio je mnogo složeniji od sveta njegovih prethodnika. Umetnik ne samo da je bio prijatelj humanista, filozofa i književnika, već je i sam bio univerzalno obrazovan i svestran stvaralac. Mnogi su bili istovremeno arhitekti, kipari, slikari, naučnici i pesnici. Upućeni na prirodu, proučavali su optiku i ustanovili zakonitosti linearne i zračne perspektive. Značajan predmet proučavanja umetnika bilo je i ljudsko telo, njegova anatomska struktura, zakoni pokreta i proporcije od kojih zavisi njegova lepota.

Predstavnici renesanse u Italiji su Leonardo da Vinci, Sandro Botticelli, Michelangelo Buonarroti, Piero della Francesca, Andrea Mantegna....

Leonardo da Vinči

Leonardo da Vinči (1452. - 1519.) italijanski slikar, arhitekta, pronalazač, muzičar, kipar, pripovedač, matematičar i inženjer. Smatraju ga najvećim genijem renesanse, čovek koji utelovljuje renesansni ideal svestranog čoveka koji čezne za novim spoznajama.

Njegova dela "Poslednja večera" (1495-97) kao i "Mona Lisa" (1503-06) spadaju među najpopularnije i najuticajnije slike renesanse, dok njegovi spisi odražavaju duh naučnog istraživanja i mehaničke inventivnosti koja je bila vekovima ispred svoga vremena. Leonardov Traktat o slikarstvu izdiže se tačnošću misli iznad svih traktata pre i posle njega. Telo i ljudsku dušu izučava u kretanju, studira pokret te plastičnost lika.

Umetnik po dispoziciji, otkrio je da su njegove oči bile njegov glavni put do znanja; za Leonarda, vid je bio čovekov najviši organ čula zato jer vid sam pretvara činjenice u iskustva odmah, korektno, i sa sigurnošću. Njegova kreativnost dostizala je u svako područje u kojem se koristilo grafičko predstavljanje. Ali on je išao i iznad svega toga. Njegov veličanstven intelekt, njegova neuobičajena snaga opservacije, te njegovo majstorstvo umetnosti crtanja vodilo ga je u promatranje same prirode, koju je proučavao sa metodičnošću i ubacujući logiku - u čemu su njegova umetnost i njegova znanost bile jednako zastupljene.

12. ARISTOTELOVA POETIKA – ZA I PROTIV

Proučavanje rane renesansne doktorine pokazuje da je “slikarstvo nema poezija, a poezija slika koja govori”. To široko shvatanje onoga šta poezija treba da podražava preovladavalo je u kritici sve dok se nije počeo osećati uticaj Aristotelove Poetike, koja se prevodi od 1198. godine pa nadalje. Od tada italijanski kritičari su se mučili da tačno ograniče i definišu Aristotelovo tvrđenje da je poezija podražavanje delovanjima, strastima i karakterima ljudi. Ne zaboravimo da je Aristotel smatrao da je uzrok poezije nagon za podražavanje. Poput Platona, on je naveo da je glavni čovekov cilj ostvarivanje božanskog u sebi. Od pesnika se zapravo očekivalo da budu slični istini, usvojivši Aristotelovo znanje o umetnosti, pesnici su se pretvarali u “moralne filozofe”.

Mišljenje da je podražavanje suština umetnosti prihvatili su Frakostoro i Skaliger. Frakostoro kaže da se pesnik ne razlikuje od istoričara po sadržaju već po načinu ili formi kojom ga

prikazuje. U tom periodu ljudski doprinos i božanski uticaj u stvaranju genija nisu bili jasno odvojeni i lako su se mešali. Frakostor je rekao da se pesnici nazivaju božanskim zato što su dodirnuti božanskim ludilom. Kao i kod Platona po njemu su bitni forma i sadržaj.

Skaligerova Poetika vekovima ostaje uzor normativno-racionalnog pristupa umetnosti. Po njemu suština poezije nije u jednostavnom oponašanju, odnosno u pukoj kopiji prirode. Pesnik je drugi Bog, rekao je Skaliger, jer on nudi lepšu produhovljeniju sliku sveta, on sprovodi zakone sopstvenog sveta. Umetnost je dakle bila usavršavanje prirode ili takmičenje sa božjom stvaralačkom delatnošću.

Johan fon Gete bio je nemački pisac, političar, pesnik i naučnik. Gete je objavio niz naučnih dela o nemačkoj umetnosti i utemeljio takozvanu poetsku istinitost. Autor je Fausta i Teorije boja. Mi znamo samo ono što sami činimo, poetska istina.

Nasuprot Skaligeru i Frakostorou, Franjo Petrić je bio ogorčeni protivnik Aristotelove filozofije. U filozofiji srednjeg veka ima počasno mesto kao najpozantiji neoplatonist, sledbenik Platonove filozofske misli. Petrić u svojoj Poetici kaže da umetnost uopšte nije zasnovana na oponašanju. Poezija je dar zasnovana na entuzijazmu i inspiraciji i ne može se naučiti. Od 1575. predaje platonsku filozofiju na sveučilištu Ferrari i tada nastaju dela o poetici, novoj geometriji i postaje član ugledih akademija. Kapitalno mu je delo “Nova opšta filozofije”, u kojem je dao zaokružen sastav filozofije, a koje je naišlo na osudu crkvenih krugova i zabranu širenja zbog suprotstavljanja veri i unošenja elemenata nehrišćanske religije., Smatra se pretečom i učiteljem znamenitog Đordana Bruna.

Đordano Bruno bio je italijanski renesansni filozof. Predavao je u Veneciji, Ženevi, Toulouseu, Parizu, Londonu, Oxfordu, Wiesbadenu, Wittenbergu, Frankfurtu, Pragu. Inkvizicija ga je osudila na smrt i kao heretik spaljen je na trgu Campo di Fori 1600. godine.

Bruno je imao slobodarski duh i bio je tipičan predstavnik antiskolastičke renesansne filozofije. Poricao je hrišćanske dogme smatrajući da su filozofija i teologija nespojive. Verovao je u slobodu pesničkog izraza i govorio je da ima toliko vrsta pesnika koliko i vrsta ljudskog osećanja. Brunova je filozofija pod uticajem Pitagore, Platona. Brunov panteizam, u formulama Spinoze i Leibniza, odražava se i u Hegelovim tezama, a Brunova inspiracija izvršila je jak uticaj na razvoj savremenog simbolizma i lirske poezije. On predstavlja jednu od svetlih ličnosti na čelu povorke smelih duhova koji su zavladali evropskom scenom u danima kada se gasila socijalna i moralna statika dugotrajnog feudalnog perioda.

13. DADAIZAM

Dadaizam je antiumetnički pravac koji je nastao vrlo burno 1916. godine u Cirihu u Švajcarskoj, u koji se sklanja velik broj umetnika za vreme Prvog svetskog rata. Tristan Tzara (1896. - 1963.) osnivač je i pisac prvog manifesta, a u jednoj je prilici, desetak godina kasnije, izjavio:

“Da bi se razumelo kako je nastao dadaizam, valja zamisliti s jedne strane duhovno stanje

skupine mladih ljudi koji su se nalazili u nekoj vrsti zatvora, kakav je bila Švajcarska u vreme Prvog sv. rata, i s druge strane intelektualnu razinu umetnosti i književnosti u to doba. “

To je bio razlog za dadaističku pobunu, zagovaranje apsurda, odbacivanje svih tradicionalnih vrednosti. Tristian Tzara je obrazlagao potrebu osnivanja jednog takvog pokreta rečima:

“Dada (u prevodu drveni konjić) je nastala iz moralne potrebe, iz dubokog osećaja da bi čovek morao potvrditi svoju nadmoć nad osiromašenim spoznajama o ljudskoj bitnosti, nad mrtvim stvarima i loše stečenim dobrima. Dada je nastala iz pobune koja je u to doba bila zajednička svim mladima. "

Dadaizam teži rušenju, uništenju starih načela i zakonistosti logike, ismejava “večnu lepotu”. Dadaizam je protiv nepokretnosti misli i određenja pojmova, Dada je i protiv Dade, pa iz toga mnogi izvode zaključak da dadaizam nije toliko protivumetnički i protivknjiževni smer.

Tzara odbacuje sve teorije te se ruga i kubističkim i futurističkim “akademijama, laboratorijama formalnih ideja”. Iz njegovih tekstova zrači neobična uznemirenost, nepredvidivost. Uz Tzaru, osnivači pokreta bili su i Jean Arp, Hugo Ball, Philippe Soupault, Andre Breton, Richard Huelsenback i Louis Aragon.

Dadaizam se širi i na SAD, Nemačku i Francusku, no početkom dvadesetih godina delatnost pokreta naglo se smanjuje, a na njega se nastavlja nadrealizam, njegov svojevrsni nastavak, no dadaizam uveliko utiče na stvaralaštvo brojnih književnika, pa čak i u današnje vreme.

14. NADREALIZAM

Nadrealizam je umetnički pokret nastao u Parizu, razvija se posle i iz dadaizma kao još jedan buntovnički pokret i prezir prema društvenim normama. Njegov manifest je sastavio pesnik André Breton. Iako je kao pokret nastao tek 1924., nadrealizam se može već primetiti i u italijanskoj metafizičkoj školi.

Andre Breton je nadrealizam definisao kao “čist psihički automatizam u kojem želi da se izrazi, bilo usmeno, bilo pisano, bilo na ma koji drugi način stvarno delovanje misli”. Po njemu cilj nadrealizma je otkriti višu, skrivenu stvarnost u kojoj vlada prvobitni haos. Upoznati sa psihoanalizom Sigmunda Frojda i njegovim sistemom asocijacija, nadrealisti su realnost smatrali uskom i ograničenom. Verovali su da u oblasti nesvesnog postoji ogromna, neotkrivena riznica lepog. Imaginacija i san takođe imaju značajnu ulogu www.maturski.com. Tako su definisali estetiku iracionalnog, slučajnog i automatskog. U tom smislu, nadrealizam se svrstava uz dadaizam, čije fundamentalne principe delom preuzima-konkretno koncept nesputane slobode i potpunog preplitanja umetnosti i života. Vizije koje su prikazivali često su stvarali osećaj more, jer su postavljali jedan uz drugi prikazane predmete u prividno besmislenim odnosima. Kod svih slikara, koji su se smatrali učesnicima u pokretu, osećamo uticaj psihoanalitičkih frojdovih teorija o ispitivanju nesvesnih mehanizama i važnosti pripisane događajima u snu, asocijacijama nepriličnih misli. U to vreme razvija se novi književni žanr, roman strave. Popularišu ga Markiz de Sad, Baron fon mazoh.

Prepoznatljivi sledebnici nadrealizma u slikarstvu bili su Salvador Dali i Rene Magrit. Njihove radove karakteriše takozvani paranoično-kritički delirijum pomoću koga se otkriva podsvest ili ultra svest.

Salvador Dali (1904. – 1989.), je prvobitno bio futurista i kubista, a posle jedan od najistaknutijih nadrealista. Kombinovanjem najheterogenijih detalja, koji su često dati u prostorno deformisanim odnosima, ali slikani realističnim načinom, konstruiše iracionalan i sablastan svet vizija iz grozničavih snova i halucinacija.

Rene Magrit, takođe je bio jedan od najvećih majstora nadrealizma XX veka. Kritičari kažu da je Magrit na platnu zapravo ravnao račune prirode sa ljudskom nepromišljenošću, pohlepom i bezobzirnošču.

15. RACIONALIZAM

Racionalizam je gnoseološki pravac (teorija spoznaje), filozofsko učenje, koje smatra da se objektivna stvarnost može spoznati samo mišljenjem, da se temelji na umu, razumu, intelektu. Zagovornici racionalizma pokušali su da daju odgovor na pitanje šta čini izvor istinitog znanja i došli do odgovora da je to ratio ili razum. Ovaj pravac razvio se u Francuskoj, Engleskoj i Nemačkoj.

Empirizam, je gnoseološki (teorija o spoznaji) pravac, koji zastupa stav da je iskustvo osnovni izvor spoznaje i da joj ono određuje domet, mogućnosti i granice. Nastao je kao reakcija na racionalizam.

Francuska – Rene Dekart (1596-1650)

Rene Dekart bio je matematičar, filozof, začetnik moderne filozofije, tj. Racionalizma. Sve podvrgava radikalnoj sumnji, sve dok ne dođe do jasnih i razgovetnih ideja. Držao se maksime: upoznaj pa sudi, a kroz seriju Meditacija dolazi do ideje Cogito Sum. Definiše ljudsko biće kao Res Cogitans – misleće, odnosno razumno biće. Čitavu svoju ontologiju zasniva na tome da je ego zapravo razum.

U skladu sa načelima kartezijanske filozofije kojoj je glavni kriterijum upravo bila sumnja, glavne karakteristike racionalizma, kansije i klasicizma su:

1. Razum – um – mišljenje – ratio

2. Jasna i razgovetna spoznaja

3. Jasnoća jezika i stila

4. Normativnost

Racionalizam je zapravo estetika ODOZGO, jer se zasniva na razumu.

Empirizam je estetika ODOZDO, jer se zasniva na doživljaju i čulima.

16. KLASICIZAM

Klasicizam je nastao i, sa manjim izuzecima (Poup u Engleskoj, Lesing u Nemačkoj), nestao u Francuskoj. U oblasti tragedije, obnavlja antičke tradicije ove književne vrste, dok je za komediju posebno bitan, budući da u ovo vreme nastaje originalna francuska komedija. Obično se doba klasicizma poistovećuje sa dobom vladavine Luja XIV, pod čijom su se zaštitom nalazili veliki pisci i umetnici, pa se i tu može videti težnja za povratkom stare antičke institucije – mecenatstva.

Duh autoriteta, veoma osetan u društvenim tokovima toga doba, javlja se i u književnosti, najviše u obliku kulta pravila, koja uistinu nisu mogla kočiti istinske talente, već su im u nekim slučajevima mogla i koristiti u cilju postizanja veće jasnoće. Književne vrste koje se tada razvijaju jesu one koje su zahtevale biran izraz i plemenitost misli.

Jedan od začetnika ovog pravca bio je Fransoa Malerbe (1555. – 1628.). On je govorio da se pesnik mora striktno držati pesničkih pravila, mora budno paziti na besprekornost forme, skladnost i jasnoću u izrazu. On negira pojam umetničke inspiracije, jer tvrdi da se kvaliteti ne postižu talentom, već mukotrpnim rdaom. Vođen logikom i razumom pesnik mora neprestano usavršavati svoja dela.

Malerbe insistitra na čistoći, jasnoći i skladnosti jezika, zabranjuje upotrebu stranih reči, teži ka savršenstvu.

Žan Šaplen (1593. – 1674.) takođe aktivan u to vreme. Bio je politički interesantan u vreme Luja 14 i doba centralizacije francuske politike i uemtnosti.

Vršio je presudan uticaj na književnu politiku francuske monarhije. Osnivač je i najaktivniji član francuske Akademije i radio je na univerzalizaciji francuskog jezika.

Zalago se za izbacivanje lokalizma i arhaičnih izraza. Primat može biti samo čist pariski, odnosno francuski jezik.

Nikolas Boalo (1636. – 1711.) smatra se najznačajnijim predstavnikom racionalizma i glavni je teoretičar francuskog klasicizma. Smatrao je da je "lepo samo ono što je istinito", odnosno da je lepo samo ono što je u skladu sa razumom. Simbol pesničke kulture veka Luja 14. Glavni je zakonodavac pisane reči, čiji uticaj je trajao decenijama posle njegove smrti. U manjoj se meri istakao kao pesnik, a u mnogo većoj kao kritičar. Svojim je satirama u velikoj mjeri pridonio suzbijanju mediokriteta u francuskoj književnosti . Napisao je Poetsku umetnost.

Smatraju ga racionalistom par eksleans, oslanja se na kartezijansku filozofiju, kao i na

klasicističu umetničku praksu. Rasin i Molijer

Protivi se baroku i svemu što je prenaglašeno, pompeznom dekoru i nametljivosti

U ime logike misli i ljudskog razuma, Boalo brani postavku da reč nikako ne može sama sebi biti cilj, već se mora podrediti misli čiji je izraz. Nasuprot Šaplenu, Boalo smatra da pesničku veličinu može ostvariti samo onaj pisac koji u sebi spaja nadahnuđe i razređen metod, rad i disciplinu. Po njemu se nadahnuće kanališe putem razuma.

Pod uticajem Pseudologima i njegovog dela "O uzvišenom", Boalo insistira da je nadahnuđe glavno, ali pod kontrolom razuma. Insistira na jasnoći jezika, sažetosti, čistoti izraza i jedinstvu tona.

U Parizu je rođen francuski pjesnik i kritičar Nicolas Boileau-Despreaux. Dvorski historiograf i član Francuske akademije, U djelu "Pjesničko umijeće" obrazlaže svoju estetsku doktrinu.

17. OBJEKTIVIZAM I SUBJEKTIVIZAM

U estetici su postojale dve tendencije .

Objektivizam tvrdi da je lepota utemeljena u samom objektu. Sam objekat je tako strukturisan da se iz njega i po njemu nešto nužno daje kao lepo ili ružno. Obeležja, oznake i osobine samog objekta moraju biti primarne za svaki ozbiljan sud o samom objektu. Svaka dalja estetska valorizacija ili ocenjivanje mora zavisiti od temeljnih osobina.

Subjektivizam lepotu, njen izbor zasniva isključivo na subjektu. Lepotu ružnoću predmeta ne stvara njihov način postojanja, već naš lični doživljaj, osećanja, mišljenje o njima.

18. FUTURIZAM

To je pokret početkom 20. veka italijanskog slikarstva i skulpture. Naziv potiče od latinske reči “futurum”- budućnost. Pokrenut je od književnog manifesta kojeg je napisao Filip Marineti. Manifest je izdat u francuskoj novini Le Figaro 1909. godine. On kaže da klasična umetnost nije ni malo lepša od automobila i da bi umetnost trebala slaviti agresivnost brzine i rata. Slikari predvođeni Busonijem izrađuju tehnički manifest koji prihvata Marinetijeve ideje u slikarstvu. Sa zadatkom prikazivanja pokreta mašina i ljudske figure futuristi se služe tehnikama francuskog kubizma prelaze u apstrakciju pokušavajući prikazati zvukove građevinskog područja.

To je antiintelektualistički – logički – kulturni - akademski pravac. Veličaju brzinu, tehnologiju, nasilje i rat. Ovaj pravac kasnije je uticao na ART DECO, konstruktivizam, nadrealizam sve do sajber panka, kasnije i razvoj elektronske muzike.

Ferucio Busoni, italijanski kompozitor 1907. napisao je delo “Skica nove estetike muzike", koja je bila inspiracija novoj generaciji elektronskih muzičara, koji je uključivao i Luiđija Rusolu. Luiđi Rusolo bio je jedan od začetnika futurizma.

Filip Marineti - namera mu je bila da probudi svoje zemljake, i da sa njima kreira novu vrstu umetnosti, koja bi slavila brzinu i divljenje ratu. “Umetnost, zapravo, ne može biti ništa do nasilje, okrutnost i nepravda", kaže Marineti u svom manifestu iz 1909. godine.

Prorok italijanskog futurizma Marineti završio je kao fašistički funkcioner. Prirodno, kad je Oktobarska revolucija pobedila i kad su boljševici došli na vlast, ruski umetnici toga vremena stavili su se na stranu revolucije. Vlast je isprva prihvatila njihov prilazak u prvim postoktobarskim danima kada se slavila revolucija i kada se krenulo u izgradnju novog društva. Ali veoma brzo, lenjinisti okreću list u odnosu na avangardne ideje u umetnosti, već ranih 20. godina nova vlast počinje da kontroliše aktivnosti umetnika. Počela je da protežira novi oblik akademske umetnosti koji je bio široko zasnovan na idejama umetnosti s kraja XIX veka, a stil koji je iz toga nastao kasnije je bio poznat pod nazivom socrealizam.

Vladimir Majakovski (19.07.1893. - 19.07.1907.)

Vodeći pesnik Ruske revolucije i ranog sovjetskog perioda i jedan od osnivača ruskog futurističkog pokreta. Komunističkoj partiji se pridružio 1908. i bio je više puta zatvaran zbog subverzivne delatnosti. Poeziju je počeo da piše tokom boravka u samnici 1909. Nakon što je oslobođen pridružio se ruskom futuristilkom pokretu i postao njegov glasnogovornik. Razočaran u ljubav, otuđen od sovjetske realnosti i bez mogućnosti da dobije vizu za inostranstvo, izvršio je samoubistvo.

Svoju poetiku je gradio na odrednicama sadržanim u manifestu šamar u lice javnom ukusu,u kome se traži novi odnos pesnika prema stvarnosti.

Dela: Hladan put, Dobro i dr..

19. ENGLESKA-RACIONALIZAM

Britanska škola osamnaestog veka

Lord Šaftesberi (1671-1713) je bio svojevrsni optimista i panteista, koi je verovao u prirodu. Pripadao je novom pokretu britanske škole I mnogi ga smatraju začetnikom realizma u Engleskoj. Težio je opštem stvaranju antičkog ideala KALOKAGATIJe, harmoničnog jedinstva lepote i dobrote. Njegova filozofija bila je srodnija sa Plotinovim neoplatonizmom, nego sa njegovim savremenikom Džonom Lokom, ali je i on upotrebio termin “čulo” koji u njegovom slučaju označava sigurnost izraza naše savesti i ukusa, “čulo” je tu da nas zapravo vodi kroz estetski doživljaj. Kod Šaftesberija dominira lirski doživljaj harmonije sveta i optimizma w w w .m a t u r s k i. c o m. Prema njemu “samo duh daje formu, sve što je bez duha je odvratno, materija bez forme je odvratna”. Uočavamo da su forma i materija bila dva ključna pojma kod Šaftesberija pri sgledavanju sveta. On dalje tvrdi da je forma ključna u razumevanju sveta, tj. Umetnosti. Takva tendencija predstavlja formalizam. Ovaj filozof je odredio tri stepena lepote – prva je telesna, zatim duševna i kao najuzvišenija je božanska.

20. NEMAČKI RACIONALIZAM

Baumgarten je dao ime estetici i postavio njen glavni psihološki problem

Aleksandru Baumgartenu osnivaču nemačke estetike, bila je nerado priznavana čast da je estetičkoj nauci dao ime. Većina pisaca smatrala je Baumgartenov doprinos kao nominalan, a ne suštnski. Mnogi su smatrali da se u njegovim suvoparnim racionalističkim raspravama samo istrošila izvesna misaona struja, ali ne i da je doprineo rođenju same estetike. Ipak, danas se u njegov doprinos u estetici ne ubraja samo što je krstio novu filozofsku disciplinu, nego što je uvideo i postavio glavni psihološki problem estetike kao posebne sfere.

U Nemačkoj XVIII v. formira se svest i volja da se zasnuje nova nauka koja će iz jednog izvornog gledišta posmatrati problem lepote i umetničkog stvaralaštva. Estetika se formira objavljivanjem Baumgartenove knjige 1735. godine, ali je osećajnost i dalje podređena logici. Baumgarten je izdao spis pod tim naslovom koji prikazuje estetiku kao nauku o čulnom saznanju.

Razliku između logike koja se bavi duhovnom spoznajom I estetike koja se bavi čulnim opažanjem poznavale su i grčka i srednjevekovna filozofija, ali nisu pravile jasnu i preciznu discipline.

Estetika je, dakle, po Baumgartenu, nezavisna disciplina koja daje norme za osećajne spoznaje. Kako kaže “estetika je disciplina čiji se zadatak sastoji u tome da istraži područje osećajnosti i da njime upravlja kao što logika istražuje i reguliše delatnost uma”.

Prema njemu, umetnička lepota je savršenstvo osećajne spoznaje. Ovo savršenstvo, odnosno umetnička lepota sastoji se iz tri osnovna elementa.

1. sadržaj

2. red

3. disiplina

On dalje navodi da umetničko delo mora imati sledeće karakteristike:

1. bogastvo – složenost svih delova

2. veličinu – misli se na moralnu etičku veličinu

3. istinu – koja je individulana, a ne opšta

4. jasnoću – delo mora isijavati svojom jasnoćom, to je oznaka intelektualne moći

5. uverljivost

Baumgarten takođe vidi umetnika kao “lepog duha”, koji za njegovo održavanje morat vežbati ali imati i nadhnuće. Prvo, čovek se ne rađa kao estetičar, već se estetika mora učiti. Umetnik mora imati sledće osobine.

1. reproduktivnu maštu – fantaziju koja je sposobna da reprodukuje stvarnost

2. oštroumnost

3. pamćenje

4. poetsku, odnosno stvaralčku snagu

5. sposobnost gledanja u budućnost

6. moć prikazivanja

21. POJAM GENIJA / GENIJALNOST

Prema Kantu, postoje četiri osnovne karakteristike genijalnosti:

1. Originalnost – talenat da se proizvede ono za šta se ne postoji pravno

2. Genijalna dela postavljaju određene standarde i postaju uzor

3. Genijalnost ne može samu sebe opisati ili naučno obrazložiti

4. Genijalnost se pre svega odnosi na umetnost, a ne na nauku

22. EMPIRIZAM

Reč empeiría je grčkog porekla i znači iskustvo, doživljaj. Empirizam je gnoseološki (teorija o spoznaji) pravac, koji zastupa stav da je iskustvo osnovni izvor spoznaje i da joj ono određuje domet, mogućnosti i granice. To je upravo ono što želi reći osnovna deviza empirizma: svaka razumska spoznaja uvjetovana osjetilnom, da je razum u većoj ili manjoj meri ograničen samo na asocijativno kombinovanje iskustvene građe. Pojedini empiristi drugačije, uže ili šire određuju iskustvo i ulogu razuma u spoznavanju. Javlja se kao reakcija na racionalizam.Empirizam afirmiše odsustvo teorijske koherentnosti. U empirizmu pravila nisu unapred data, već mogu biti data samo iz umetničkih dela

Gothold Lesing (1729 – 1781), nemački pisac, kritičar i teoretičar umetnosti, jedan je od

najznačajnijih pobornika evropskog prosvetiteljstva. Autor prve nemačke građanske drame „Mis Sara Sampson“, a delom „Laokon ili o granicama slikarstva i pesništva“ postavio temelje moderne estetike. Prema lesingu, doživljaj umetničkog dela je polazna tačka umetnosti uopše.

Pet osnovnih karakteristika empirističke estetike:

1. Umetnost je sama sebi svrha. Bilo kakvo zadovoljstvo ili moralna poruka mogu biti posledica, ali ne i svrha umetnosti.

2. Najviša lepota je lepota čoveka. Zadatk umetnosti je da prikaže baš tu lepotu.

3. Lepota vizulene umetnosti se sastoji u lepim, simetrijskim I proporcionalnim linijama.

4. Stvarnost se ne sme robski oponašati. Umetnost ne sme da kopira, već treba da prikazuje savršenu prirodu.

5. Istorija uemtnosti je jedini pravi put ka spoznaju suštine umetnosti. Prema Lesingu, slikarstvo pripada prošlosti dok je poezija najsavršenija forma umetnosti.

Gotfrid Herder (1744-1803)

Pesnik i reformator obrazovanja, teolog, filozof istorije, istraživac jezika, sakupljac narodnih pesama i književni kriticar je beležio misli kojima se ustolicio kao otac buntovnog pokreta Šturm-und-Drang. U svojim "Studijama o poreklu jezika" i analizama starih narodnih pesama je zastupao teoriju da se u književnosti odražava karakter nacije, da Napisano polazi od životnih okolnosti i od stepena razvoja neke kultune zajednice. Smatrao je da su narodne pesme “dokumenti čovečanstva”. Ustanovio je pojam naroda i pojam istorije. Smatrao je da je umetničko stvaralaštvo uslovljeno istorijskim razvojem i da je bitno svjstvo čoveka njegovo istorijsko, a ne političko biće. “Osećajni čovek sebe oseća u svemu”.

1774. Razdoblje Šturm und drang na vrhuncu. Iste godine Herder piše blistavi esej “Filozofija istorije, za razvoj čovečanstva”. Herder je predstavnik estetike “odozdo”.

“Lepom u potpunosti možemo nazvati samo onu formu koja je izraz našeg unutrašnjeg života”.

Njegov omiljeni profesor bio je Imanuel Kant, a na nekim obrazovnim putovanjima je upoznao Lesinga i Getea.

Herder je sahranjen u Vajmarui, a na njegovom grobu je ispisano: "Svetlost, ljubav, život."

23. KLASIČNA NEMAČKA FILOZOFIJA

Filozofija u Nemačkoj doživljava procvat – klasični nemački idealizam s kraja 18. i početka 19 veka.

Tri njaveća filozofa iz tog vremena su: Kant, Šeling i Hegel

Imanuel Kant (1724. –1804.), nemački filozof i geograf rodio se 1724. godine u zanatskoj obitelji u Kaljiningradu, gde je kasnije na univerzitetu predavao. U svom životu nije iskoračio dalje od okoline rodnog Kalinjingrada www.maturski.com. Pisao je u obliku kritike. Njegove kritike i danas su podjednako aktualne kao i u vremenu kada su nastale. Imao je prilično ograničen umetnički ukus, jer nije napuštao ovaj grad, tako da je mnogo bitnija njegova filozofska kritika, više nego umetnička. Njegovi prethodnici su racionalista Rene Dekart u Francuskoj i empirista Dejvid Hjum u Engleskoj, koji imao veliki uticaj na Kanta.

Kanta je pokušao da pomiri ova dva stava, racionalizam koji je težio rigoroznoj istini I empirizam koji je sve podvrgavao skepticizmu.

Za njega je bilo važno da svaki pojedinac uvek iznova sebi postavi pitanje - koliko daleko može ići moja sloboda, a da ne ugrozi slobodu drugoga! A što se tiče odnosa sa ženama, iščeprkano je da je posećivao stalno jednu kafanu, u čijem je potkrovlju bila i "javna kuća". Hroničari su zabeležili i Kantovu misao - "kada sam trebao žene nisam ih mogao sebi priuštiti, a sada kada to mogu, ne trebam ih više". Umire 1804. godine zbog Alzheimerove bolesti.

Njegove najznačajnije kritike su:

Kritika čistog uma, koja se tiče nauke, ona je teorijska, odnosno čovekovih umnih sposobnosti

Kritika praktičnog uma, tiče se etike, ona je praktična i formira opšte moralne pretpostavke

Kako bi premostio provaliju između dve kritike, Kant kasnije piše I treću

Kritika moći suđenja, njegovo najznačajnije delo u kome prepoznaje probleme estetike.

Moć suđenja kao oblik spoznaje stoji između razuma I uma, omogućava prelaz iz čistog teorijskog u čisto praktično.

U Kritici moći suđenja, Kantdaje četiri osnovne karakteristike LEPOG:

1. Kvalitet – Osećaj lepog nije povezano ni sa kakvim interesima, potrebama ili željama, egoističnim zahtevima. Ono je zapravo beskorisno I svodi se na čisto sviđanje predmeta.

2. Kvanitet – Lepo pobuđuje sviđanje bez pomoći razuma. Ima opšti karakter I objekat je od

opšte sviđanja. Svima će se isto svideti ako oduzmu lične želje I egoistične zahteve.

3. Svrha – Lepo je zapravo forma svrhe. Veza koja ukazuje da je čovek u skladu sa prirodom, da su stvoreni jedno za drugo.

4. modalitet sviđanja – Lepo je predemt nužnog sviđanja, ali ne teoretskog ili praktičnog. Lepo samo po sebi.

24. KANT - IGRA KAO ESTETSKI PROBLEM

Kod kanta igra ima dvostruku funkciju:

1. Ona stoji između razuma i imaginacije

2. Kant pojima igru kao umetnički delatnost koja je sama po sebi ugodna i radosna za razliku od rada koji je nelagodan, ali koristan

Igra je nezainteresovano zadovoljstvo. Ona je slobodna delatnost ljudskog tela i duha koja se javlja bez praktične svrhe ili koristi. Ona je sama sebi dovoljna i nezavisna. S toga kada se igra stavlja u službu određenog cilja, (takmičenje, sport) ona gubi svoj pravi izvorni smisao, koji se sastoji upravo u nezavisnosti.

25. FRIDRIH ŠILER (1759-1805)

Nemački pisac Fridrih Šiler definisao je čoveka kao biće koje se sastoji iz dva nagona: nagona za formu i nagona za materiju. Tumači igru kao jedinstvo forme i materije, kao jedan aktivni vid posredovanja između dva aspekta – forme i materije.

Njegove čuvene rečenice o suštini igre – čoveka su:

1. Čovek sa lepotom treba samo da se igra i samo sa lepotom treba da se igra.

2. Čovek se igra samo onda kada je u punom značenju reči čovek I on je samo onda potpuni čovek kada se igra.

Danas su Šilerove drame, pored Šekspirovih i Brehtovih, najizvođenije na scenama u Nemačkoj. Šiler je kao malo koji pisac svoga vremena bio toliko socijalno svestan, gađajući probleme vremena u srž. Pisao je eseje o estetskom vaspitanju, o naivnom i sentimentalnom pesništvu.

26. MUZIKA KAO ESTETSKI PROBLEM

Romantizam insistira na iracionalnom, emocionalnom, predstavlja potrebu za praiskonskim izvorom sveta, čovek i njihovog jedinstva. Kant je odbacio visoko vrednovane muzike zbog toga što se po njemu muzika igra samo sa osećajima, pa je u hijerarhiji umetničke vrednosti na najnižem mestu. Nasuprot Kantu, Šopenhauer je na strani muzike, jer je i sam bio muzičar.

Šopenhauer kasnije dosta utiče na Ničea, posebno u ranom periodu i na nastajanje dela “Rođenje tragedije iz duha muzike”.

Fridrih Niče je nemački filozof, psiholog i filolog poznat kao zagovornik teze o nadčoveku, volji za moć i drugih ideja koje su predstavljale radikalni raskid s tradicionalnim konceptima filozofije i morala u 19. veku. Često ga smatraju duhovnim praocem nacizma, iako je on sam bio žestoki protivnik nemačkog nacionalizma i antisemitizma. Umro je u duševnoj bolnici od progresivne paralize - posledice sifilisa.

“Rođenje tragedije iz duha muzike” je ujedno i naziv Ničeovog prvog dela. U ovom delu Niče pokušava da antiku tumači na neortodoksni, antihumanisticki način. Pokušava da odgovri na pitanje da li je muzika autonomna – same sebi cilj ili je društveno uslovljena.

Niče je u grčkoj kulturi tradicije prepoznao dve paralelne linije, dva pravca mišljenja, koja su se vremenom i preplitale, dionizijsku i apolonsku (nazvao po božanstvima). Apolon je bio bog harmonije, reda, lepote, sklada, i predstavljao je ono što je smirujuće, uređujuće, što predstavlja neku vrstu nužnosti, a sa druge strane uveo je drugo, dionizijsko načelo razobručenosti, nagona, načelo za koje se vezuje nesklad, suprotno Apolonu. Niče smatra da između dionizijskog i aplononskog načela treba uspostaviti ravnotežu.

Niče smatra da su u životu nužnosti te koje stalno preovlađuju nad čovekovom slobodom, pa je stoga svako delanje čoveka unapred ograničeno.